

УДК 343.98

*Сокурєнко В. В., д-р юрид. наук, проф., заслужений юрист України, ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8923-5639>,
e-mail: odin.univd@gmail.com*

ДЕЯКІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ

Реформування органів правопорядку, кримінального процесуального законодавства, судово-експертної діяльності, що здійснюються зараз в Україні, спрямоване на подальшу демократизацію суспільства, зміну підходів до захисту прав, свобод та інтересів людини. Одним із важливих елементів реалізації цієї лінії перебудови суспільства є навчання правоохоронців нової формації. Важливу роль у підготовці фахівців для органів правопорядку відіграє криміналістика та судова експертиза. Ці галузі науки не тільки надають теоретичні знання, але й формують практичні вміння й навички, привчають мислити аналітично, розвивають спостережливість і комунікативність. Їх опанування є обов'язковою умовою формування професіоналізму слідчого, інспектора-криміналіста, судового експерта. Тому в закладах вищої освіти системи МВС України викладанню відповідних навчальних дисциплін приділено особливу увагу.

Разом з тим, існує низка теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних із подальшим розвитком судової експертизи та криміналістики, вирішення яких має важливе значення для забезпечення належного рівня їх викладання з метою опанування майбутніми фахівцями актуальних знань і навичок. Так, дискусійними залишаються теоретичні питання щодо співвідношення судової експертизи та криміналістики, внутрішньої структури та змісту їх окремих складових частин. Відповідно, виникають певні труднощі під час визначення місця цих навчальних дисциплін у початкових планах підготовки слідчих, інспекторів-криміналістів, судових експертів та інших фахівців для державних органів.

Як відомо, криміналістика і судова експертиза у своєму розвитку пройшли шлях від сукупності розрізнених емпіричних спостережень до системних знань про закономірності злочинної діяльності, її відображення в різноманітних джерелах інформації, діяльності з розслідування злочинів, а також судово-експертної діяльності. Сьогодні криміналістика вийшла за рамки поліцейської науки, і перед нею постало питання щодо трансформації в науку методологічного рівня, що досліджує правозастосовну діяльність в її загальному масштабі. Тому вона має розглядатися й розвиватися в нерозривному зв'язку із загальною методологією права, теорією судових доказів і судовою експертизою. Викладене обумовлює необхідність переглянути місце криміналістики в системі наук, її предмет та об'єкт дослідження.

У практичній площині найбільш вагомими є проблеми вдосконалення та впровадження новітніх науково-технічних засобів і методів у практику протидії злочинності. Значний науково-технічний прогрес у всіх сферах суспільного життя призводить до трансформації злочинності. Правопорушники у механізмах злочинної діяльності повсюдно застосовують комп'ютерну техніку, сучасні телекомунікаційні засоби, системи електронних платежів тощо. Крім того, треба відзначити, що зараз в Україні, на жаль, продовжуються бойові дії у зв'язку зі збройною агресією РФ та окупацією частини території. Саме тому мають тенденцію до зростання злочини терористичної спрямованості, насильницькі та корисливо-насильницькі злочини, пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових речовин і пристроїв, кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків тощо. Суттєво змінюються способи відповідних кримінальних правопорушень.

Разом з тим, у навчальній та навчально-методичній літературі недостатньо уваги приділено викладу матеріалу саме з актуальних проблем криміналістики та судової експертизи. Зокрема, складно зустріти розділи, присвячені криміналістичному дослідженню матеріалів, речовин і виробів, електронних носіїв інформації, біологічних слідів, а також проблемам призначення молекулярно-генетичних, судово-економічних, вибухотехнічних, телекомунікаційних, комп'ютерно-технічних експертиз, судових експертиз за матеріалами відеозапису тощо. Це пов'язано передусім з недостатнім рівнем розроблення відповідної

тематики в наукових дослідженнях і дефіцитом інформації за цими напрямками для підготовки підручників, посібників, інших навчально-методичних праць.

Зазначені обставини породжують необхідність подальшого формування й удосконалення окремих галузей криміналістичної техніки та судової експертизи. Зокрема, є потреба вжиття дієвих заходів щодо покращення стану технічного оснащення та практичних можливостей вітчизняних судово-експертних установ і навчальних закладів у галузі криміналістичного дослідження зброї, слідів і обставин її використання, криміналістичної вибухотехніки, криміналістичного дослідження наркотичних і сильнодіючих речовин, криміналістичного дослідження цифрових носіїв інформації тощо.

Визначаючи тенденції розвитку судової експертизи, підкреслимо, що важливими її завданнями є розроблення концептуальної моделі структури загальної теорії судової експертизи, уточнення і доповнення її новими елементами, розвинення окремих учень загальної теорії судової експертології. Потребують також наукової розробки методики проведення деяких видів економічних, товарознавчих, комп'ютерних, мистецтвознавчих, лінгвістичних експертиз експертиз об'єктів інтелектуальної власності та інших. Ефективною є і розроблення комплексних методик дослідження речових доказів, які передбачають інтеграцію різних знань. Для цього необхідна кооперація з іншими науками природно-технічного профілю або створення умов в експертних установах, які б дозволили проводити такі дослідження на власній базі.

Підсумовуючи викладене, треба зазначити, що сьогоденна професійна підготовка працівників органів правопорядку, у тому числі й поліцейських, неможлива без врахування сучасних досягнень як криміналістики, так і судової експертизи. Для покращення стану такої підготовки уявляється доцільним: а) подальший розгляд теоретичних питань щодо співвідношення криміналістики та судової експертизи як галузей науки; б) розроблення та впровадження у навчальний процес закладів вищої освіти положень з новітніх галузей криміналістичної техніки та судової експертизи, зокрема, у сфері вибухотехніки, фоноскопії, дослідження електронних носіїв інформації, засобів відеозапису, наркотичних речовин тощо; в) перероблення навчальних програм з криміналістики та судової експертизи з огляду на досвід викладання відповідних галузей у спеціалізованих навчальних закладах країн ЄС та США; г) впровадження у навчальний процес інноваційних методів викладання навчальних дисциплін практичного спрямування.

УДК 343.98

*Угровецький О. П., д-р юрид. наук, доц., заслужений юрист
України, перший заступник директора Харківського НДІСЕ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8993-6558>,
e-mail: hniise@gov.ua*

*Снігерьев О. П., д-р юрид. наук, проф., головний науковий
співробітник Харківського НДІСЕ,*

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Сучасне судочинство має за головний орієнтир встановлення істини. Висновок експерта, як одне із джерел доказів у справі, дозволяє на відповідному науковому рівні об'єктивно, повно вирішувати окреслене завдання, що потребують застосування спеціальних знань.

Згідно зі ст. 101 КПК України *висновок експерта* – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на питання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1]. Таким чином, висновок експерта є процесуальним документом, в якому викладаються підстави проведення експертизи, хід та результати експертного дослідження, а також містяться науково обґрунтовані відповіді на питання, що поставлені уповноваженою особою (органом).

Крім того, статтею 102 КПК передбачено відомості, які мають бути зазначені у висновку експерта, а саме:

— коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;

— місце і час проведення експертизи;

[33]